

วิเคราะห์อนุப்புพิภกถาเพื่อการบรรลุธรรม

An Analysis of Anupubbikatha for the Attainment of Dhamma

พระภัทรโพนบูลย์ อภิวฑฒโน (คำวิลานนท์)¹

PhraPutpaibool kumvilanon (Aphiwathao)

E-mail : putpaibool9991@gmail.com

อำพล บุคตาสาร²

Amphon Buddhasarn

E-mail : amponbuddasarn@gmail.com

Received: July 30, 2025 Revised: September 24, 2025

Accepted: October 6, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาอนุப்புพิภกถาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และ 2) เพื่อวิเคราะห์อนุப்புพิภกถาเพื่อการบรรลุธรรม เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร โดยการศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท คือพระไตรปิฎก อรรถกถา และคัมภีร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น คัมภีร์วิสุทธิมรรค เป็นต้น ตรวจสอบโดยอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญปรับปรุงแก้ไข เรียบเรียงบรรยายเชิงพรรณนา

จากการศึกษาพบว่า อนุப்புพิภกถาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นการเทศนาค่อยเป็นค่อยไปที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่สาวก เพื่อเตรียมใจให้พร้อมสำหรับการเข้าใจอริยสัจ 4 โดยมีสาระสำคัญดังนี้ ทาน ซึ่งให้เห็นคุณค่าแห่งการให้ ทรัพย์ สติปัญญา และความเมตตา ว่าเป็นฐานสำคัญแห่งความสุขทั้งในปัจจุบันและอนาคต ศิล เน้นการรักษากาย วาจา ใจให้บริสุทธิ์ หลักการละเว้นจากการกระทำที่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น สวรรค์ อธิบายผลบุญที่บริสุทธิ์จะนำไปสู่ภพภูมิสุขสวรรค์ กระตุ้นแรงจูงใจให้ยึดถือทานและศีลอย่างเด็ดเดี่ยว นิวรรณ์ ซึ่งให้เห็นคุณค่าของการอดทนต่ออันตรายและความยึดมั่นออกจากใจ เพื่อน้อมเข้าสู่ทางมรรค ปลอดปล่อยจากความทุกข์ อริยสัจ 4 เมื่อปราศจากต้นเหตุและพร้อมด้วยศีลสมาธิ ก็ถึงขั้นสุดท้ายคือการเข้าใจทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ การดับทุกข์ และมรรคหนทางดับทุกข์ เชื่อมโยงการปฏิบัติพื้นฐาน ทาน ศิล ไปสู่แก่นแท้ของพุทธธรรม

¹ หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต (วิปัสสนาภาวนา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/ Master of Arts (Vipassana Meditation) Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University

² อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

อนุப்புพิภกถาเพื่อการบรรลุธรรม การแสดงธรรมโดยลำดับเพื่อชี้ให้เห็นสัจธรรม และเตรียมจิตใจของผู้ฟังให้พร้อมสำหรับการรับรู้ธรรมะที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การบรรลุธรรมในที่สุด โดยปกติจะประกอบด้วยธรรม 5 หมวด อันได้แก่ 1. ทานกถา เรื่องทาน 2. สีลกถา เรื่องศีล 3. สัตตคกถา เรื่องสวรรค์ 4. กามาทินวกถา เรื่องโทษของกาม 5. เนกขัมมานิสังสกถา เรื่องอานิสงส์แห่งการออกบวช การไม่หมกมุ่นในกาม อนุப்புพิภกถาจึงเป็นกระบวนการที่ค่อยๆ ปรับปรุงจิตใจของผู้ฟังจากขั้นหยาบไปสู่ชั้นละเอียด ทำให้จิตใจเปิดกว้างและพร้อมที่จะรับฟังธรรมะที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น นั่นคือ อริยสัจ 4 (ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) ซึ่งเป็นหัวใจของการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ: วิเคราะห์อนุப்புพิภกถา; อนุப்புพิภกถา; การบรรลุธรรม

Abstract

This research has two objectives: 1) To study *Anupubbikatha* (Gradual Instruction) in the scriptures of Theravāda Buddhism, and 2) To analyze *Anupubbikatha* as a means for the realization of Dhamma. This is a documentary research that involves studying data from Theravāda Buddhist scriptures, namely the *Tipiṭaka*, its commentaries (*Aṭṭhakathā*), and other related texts such as the *Visuddhimagga*. The research was reviewed and revised under the guidance of academic advisors and experts, and the findings are presented in a descriptive and narrative format. From the study, it was found that *Anupubbikatha* in Theravāda Buddhist scriptures refers to the gradual method of preaching that the Buddha employed to prepare the minds of his listeners for understanding the Four Noble Truths. Its essential components are as follows: *Dāna* (Generosity): Emphasizes the value of giving—of wealth, wisdom, and compassion—as a foundation for both present and future well-being. *Sīla* (Morality): Focuses on the purification of bodily, verbal, and mental actions by abstaining from harmful behavior towards oneself and others. *Sagga* (Heaven): Describes the blissful realms attained through pure merit, inspiring firm commitment to generosity and morality. *Nīvaraṇa* (Hindrances): Points to the importance of removing craving and attachment from the mind as a preparation for the path, leading to liberation from suffering. *Ariyasacca* (Four Noble Truths): Once craving is abandoned and the mind is supported by morality and concentration, the practitioner is ready to realize the ultimate truths: suffering, its cause, its cessation, and the path leading to its cessation. *Anupubbikatha* thus bridges the foundational practices of generosity and morality with the core of Buddhist realization. Regarding *Anupubbikatha* as a means to realization: It is a sequential method of Dhamma exposition that gradually leads the listener's mind toward deeper truths and prepares it to receive profound teachings. Typically, it consists of five topics: 1) *Dānakathā* – Discourse on generosity

2) Sīlakathā – Discourse on morality 3) Saggakathā – Discourse on heavenly realms
 4) Kāmādinavakathā – Discourse on the dangers of sensual pleasures 5) Nekkhamānisaṃsakathā –
 Discourse on the benefits of renunciation Anupubbikatha is thus a process that refines the mind from
 coarse to subtle states, opening it up to receive the profound teaching of the Four Noble Truths
 (Dukkha, Samudaya, Nirodha, Magga), which lies at the heart of realization in Buddhism.

Keywords: Analysis of Anupubbikathā; Anupubbikathā; Realization of Dhamma

บทนำ

พระพุทธศาสนาคือหลักคำสอนให้รู้จักทุกขที่มีจุดหมายสูงสุดและมีวิธีการดับทุกข์เพื่อให้พ้น
 จากวัฏสังสารพุทธศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ว่าด้วยเรื่องของศรัทธาเหตุอันบุคคลจึงชื่อว่า “สัทธานุสारी” คำว่า
 “สัทธานุสारी” นี้เป็นชื่อของพระโศดาปัตติมรรค แต่เมื่อท่านบรรลุจิตแล้ว ชื่อว่า สัทธาวิมุต ชื่อว่า อริยะ 2
 อย่าง ชื่อว่าอภินเวส 2 อย่าง และชื่อว่าสีสะ 2 อย่างของท่านผู้ยังโลกุตตรธรรมให้เกิดขึ้นมีอยู่ บรรดาอริยะ
 เป็นต้นเหล่านั้นชื่อว่าอริยะ มี 2 อย่างคือ สัทธาอริยะ 1 ปัญญาอริยะ 1 ปัจจุบันพระพุทธศาสนามีหลักคำสอน
 สำคัญมากกว่า 2568 ปี อนุพุทธิกถาสูต มุ่งพัฒนาบุคคลให้มีความรู้การเกิดเป็นมนุษย์เป็นเรื่องยากและ
 จะทำอย่างไรให้มนุษย์เสื่อมใสศรัทธาพุทธศาสนาเถรวาท

หลักพุทธปรัชญาจะสามารถนำมาดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขได้อย่างไร การฟัง
 ธรรมของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น มีความสมบูรณ์ทั้งศาสตร์และศิลป์ในโลกดั่งจะปรากฏได้จากเมื่อผู้ใดได้
 ฟังพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วจะสามารถพ้นทุกข์ได้ แต่ก็เชื่อว่าทุกคนเมื่อได้ฟังธรรมจากพระพุทธองค์แล้วจะ
 พ้นทุกข์เสมอไป เพราะด้วยพระพุทธานุสारीพระพุทธานุสारीทรงตระหนักถึงความจริงที่ว่ามนุษย์ไม่เหมือนกัน
 ทุกคน เพราะเหตุนี้เอง ก่อนที่พระองค์จะทรงเผยแผ่หลักธรรมพระองค์จะทรงแยกแยะบุคคลที่จะเข้าถึง
 หลักธรรมไว้ 4 ประเภทโดยเปรียบดอกบัว 4 เหล่าดังนี้⁴

³ พระพุทธานุสारी หมายถึงอินทริยปริยตญาณ คือปรีชาหยั่งรู้ความยิ่งและหย่อนแห่งอินทริยของสัตว์
 ทั้งหลายคือรู้อัตตนั้น ๆ มีศรัทธาวิริยะ สติสมาธิปัญญาแค่นั้นเพียงใด มีกิเลสมากก็เลสน้อย มีความพร้อมที่จะ
 ตรัสรู้หรือไม่ และอาสยานุสาลีญาณ คือปรีชาหยั่งรู้ธรรมาศัย ความมุ่งหมาย สภาพจิตที่นอนออยู่ขุ.ป. (ไทย) 31
 111/172-173, ที.ม.อ. (บาลี) 69/64, ที.ม. (ไทย) 10/69/39.

⁴ นอกจากบัวจมอยู่ในน้ำ บัวอยู่เสมอน้ำ บัวพ่นน้ำ 3 เหล่านี้บรรพตได้กล่าวถึงบัวเหล่าที่ 4 คือ บัวที่มีโรค
 ยังไม่พ้นเป็นอาหารของปลาและเต่า ซึ่งมีได้ยกขึ้นสู่บาลีแล้วแบ่งบุคคลเป็น 4 เหล่า ตามที่ปรากฏใน อจ.จตุกก. (ไทย)
 21/133/202, อภ.ป. (ไทย) 36/5/142, 148-151/187) คือ (1) อุกขปฏิตัญญู (2) วิปจิตตัญญู (3) เนยยะ (4) ปทปรมะ แล้ว
 เปรียบอุกขปฏิตัญญูเป็นเหมือนบัวพ่นน้ำที่พองต้องแสงอาทิตย์แล้วก็บานในวันนี้ เปรียบวิปจิตตัญญูเป็นเหมือนบัวอยู่

จะกล่าวถึงตามพุทธประวัติมีเรื่องท่านพระยสะ ซึ่งเป็นชายหนุ่มลูกเศรษฐี อยู่ปราสาทหลายชั้น สามหลังมีสาว ๆ มาดูแล เอาอกเอาใจ มาเล่นดนตรี ไม่มีบุรุษจับปอน ในหนังสือเล่าไว้อย่างนั้นอยู่มาวันหนึ่งท่านยสะถูกลบบุตรซึ่งเป็นชายหนุ่มลูกเศรษฐีหลับไปก่อน พวกสาว ๆ ที่เล่นดนตรีร้องเพลงก็หลับ ภายหลัง ท่านยสะตื่นขึ้นมาในช่วงกลางดึก ไฟสว่างอยู่ เลยมองเห็นเหล่าสาว ๆ สตรีเหล่านั้นที่เป็นนักพ้อนรำ นักร้องทั้งหลาย นอนกรนบ้าง น้ำลายฟูมปากบ้าง นอนก่ายหน้าผากกันเองบ้างดูแล้วปรากฏเหมือนกับป่าช้าผีดิบ อยู่ด้วยกันไม่ได้แล้ว เหมือนกับว่าเราทั้งหลายถ้าไปป่าช้า ก็จะทำให้อยู่กับศพ เราคงอยู่ไหว ไม่อยู่แน่ ท่านยสะตอนนั้นเห็นศพสาว ๆ นอนเกลื่อนอยู่ นั้น ก็คิดว่าอยู่ด้วยกันไม่ได้แล้ว ต้องหนีไป กล่าววาทินี วุ่นวายหนอ ที่นี้ขัดข้องหนอ แล้วก็ออกไป กล่าวคือมนุษย์จึงต้องมีการพัฒนาตนเพื่อให้ได้มาซึ่งความสุข และเพื่อให้ห่างไกลจากความทุกข์ เพื่อให้มีชีวิตมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ปรับปรุงการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องและรองรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ดังนั้นมนุษย์จึงตั้งความคาดหวังไว้กับอนาคตด้วย

ปัญหาก็มีอยู่และที่ว่าจะทำอย่างไรมนุษย์ทุกคนจะสามารถพัฒนาตนให้มีคุณภาพชีวิตไปสู่ความสุขจะทำเช่นไรจะพบความสำเร็จได้อย่างไรและคำตอบที่ดีที่สุดคงหนีไม่พ้น คือมนุษย์ต้องรู้จักพัฒนาตนเองก่อนเพราะตนเองเป็นเป้าหมายแรก จะให้ผู้อื่นมาสร้างความสำเร็จให้กับตนเองได้นั้นไม่มีใครสามารถทำแทนกันได้ ประเภทบัวพั้นน้ำ บัวเหล่านี้เมื่อต้องแสงอาทิตย์ก็จะเบ่งบานทันที เหมือนคนที่ฟังธรรมครั้งแรกก็บรรลุธรรม

1. ประเภทบัวปริมน้ำ บัวเหล่านี้กำลังจะพ่นน้ำและเบ่งบานในวันถัดไป เหมือนคนที่ฟังธรรมครั้งแรกยังไม่สามารถเข้าถึงได้ ต้องฟังซ้ำอีกครั้งหนึ่งจึงจะบรรลุ
2. ประเภทบัวที่กำลังเติบโต บัวเหล่านี้ที่พ้นจากการเป็นอาหารของเต่าและปลาจะพ่นน้ำและเบ่งบานในวันถัดไป เหมือนคนที่มีภูมิธรรม สามารถรับการอบรมสั่งสอนตั้งแต่ขั้นพื้นฐานจนบรรลุธรรมได้ในโอกาสต่อไป ๆ
3. ประเภทบัวใต้น้ำที่ตกเป็นอาหารเต่าและปลา บัวเหล่านี้ไม่มีโอกาสเจริญงอกงามพ่นน้ำขึ้นมาเบ่งบานได้ เปรียบเหมือนคนที่มีบทบาทลึลามาก ไม่ยอมรับคำแนะนำสั่งสอนโดยประการทั้งปวง เป็นการตัดหนทางตัวเองในการเข้าถึงธรรมะซึ่งพระพุทธเจ้าก็มีทรงหวังผลกับบุคคลประเภทบัวใต้น้ำนี้

เสมอมน้ำที่จะบานในวันรุ่งขึ้น เปรียบเนยยะเป็นเหมือนบัวจมอยู่ในน้ำที่จะขึ้นมาบานในวันที่ 3 สอน ปทปรมะ เปรียบเหมือนบัวที่มีรอยยังไม่พ่นน้ำ ไม่มีโอกาสขึ้นมาบาน เป็นอาหารของ ปลาและเต่าพระผู้มีพระภาคทรงตรวจดูหมื่นโลกธาตุดันเป็นเหมือนกอบุสเป็นตน ได้ทรงเห็นโดยอาการทั้งปวงว่า หมู่ประชาผู้มีธุลีในดวงตาเบาบางมีประมาณเท่านี้หมู่ประชาผู้มีธุลีในดวงตามากมีประมาณเท่านี้และในหมู่ประชาทั้ง 2 นั้นอุคชฎิถัญญบุคคลมีประมาณเท่านี้ ที่. ม.อ. (บาลี) 69/64-65, สารตถ.ฎีกา (บาลี) 3/9/192-193, ม.ม. (ไทย) 12/283/308.

ดังนั้นในการแสดงธรรม โปรดสามัญชนโดยทั่วไป ที่มีวิสัยจะบรรลุธรรมได้ของพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์จะทรงแสดงธรรมหมวดอนุพพิกธา⁵ เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมของผู้ฟังก่อนเสมอ โดยจะทรงเริ่มจากธรรมขั้นพื้นฐานไปหาสูงสุดตามลำดับ โดยทรงหวังให้เกิดประโยชน์แก่บุคคลประเภทที่ 3 ซึ่งเป็นมนุษย์ส่วนมากในโลกจะได้มีโอกาสบรรลุธรรม เช่นเดียวกับบุคคลประเภทที่ 1 และที่ 2 ได้บ้าง โดยใช้หลักธรรมที่ค่อย ๆ ชัดเกล้าจิตใจไปตามลำดับชั้นธรรมที่ทรงแสดงไปตามลำดับนี้ เรียกว่า อนุพพิกธา ซึ่งธรรมะที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเป็นครั้งแรก คือ อัมมจักกัปปวัตตนสูตร หรือพระปฐมเทศนา ต่อจากนั้น พระพุทธองค์ทรงแสดงอนัตตลักขณสูตร จึงทำให้พระปัจเจกศิกข์ทั้ง 5 ได้บรรลุพระอรหัตตผล⁶ อนุพพิกธา นับว่าเป็นธรรมหมวดแรกที่ทรงนำมาแสดงแก่ชาวบ้านทั่วไปที่มีใช้นักบวช หลังจากนั้นจึงทรงแสดงสามุกกัณฑิก⁷ เทตนาหรืออริยสัจ 4 ซึ่งเป็นธรรมะขั้นสูงต่อไป ซึ่งธรรมะทั้ง 9 ข้อนี้เรียกว่า พุทธานุศาสนี คือพระธรรมที่พระองค์แสดงมากที่สุด⁸

ด้วยความสำคัญและเหตุผลดังที่กล่าวมาผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา โยนิโสมนสิการเพื่อการบรรลุธรรม และ วิเคราะห์อนุพพิกธาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เพื่อศึกษาความรู้เบื้องต้นความเป็นมาและความสำคัญเกี่ยวกับคำสอนเรื่อง อนุพพิกธาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เพื่อวิเคราะห์แนวทางการประยุกต์คำสอนเรื่องอนุพพิกธาที่ปรากฏในพระไตรปิฎก สู่การสอนธรรมะในยุคปัจจุบันอันจะเป็นประโยชน์สำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และมีความเข้าใจอันดีตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าและพุทธศาสนิกชน เพื่อนำปรับใช้ในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา และช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ และเกิดความใส่ใจในการปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าในเรื่อง ทาน ศีล สมาธิและปัญญาอย่างถูกต้องมากยิ่งขึ้นต่อไป ให้เกิดความรู้ความเข้าใจเพิ่มมากขึ้นในฐานะเป็นชาวพุทธ ที่ได้ชื่อว่ามีพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งของชีวิต ผู้วิจัยขอเชิญชวนให้พุทธศาสนิกชนได้มาร่วมศึกษาโดยอาศัยกระบวนการสำคัญในการสอนของพระพุทธเจ้า ที่เรียกว่า อนุพพิกธา ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาอนุพพิกธาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อวิเคราะห์อนุพพิกธาเพื่อการบรรลุธรรม

⁵ วิ.ม. (ไทย) 4/20-24/27-31.

⁶ อนุพพิกธา หมายถึงธรรมเทศนาที่แสดงเนื้อความลุ่มลึกลงไปโดยลำดับ เพื่อขัดเกล้าอหยาศัยของผู้ฟังให้ประณีตขึ้นไปเป็นขั้น ๆ จนพร้อมที่จะทำความเข้าใจในธรรมสวนปรมัตถ์ดูรายละเอียดใน ที.ล.อ.(บาลี) 298/250, ที.ม. (ไทย) 10/75/42.

⁷ สามุกกัณฑิกธรรมเทศนา หมายถึงธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทั้งหลายตรัสรู้ด้วยพระองค์เอง ทรงเห็นด้วยสัมมัญญาณ ไม่ทั่วไปแก่ผู้อื่น คือมิได้รับแนะนำจากผู้อื่น ตรัสรู้ลำพังพระองค์เองก่อนใครในโลก ดูรายละเอียดใน วิ.อ. (บาลี) 3/293/181, สารตถ.ฎีกา (บาลี) 3/26/237, ที.ล.อ. (บาลี) 298/250, ที.ม. (ไทย) 10/75/43.

⁸ พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ลูตญาโณ). **ธรรมปริทรรศน์ เล่ม 2**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2546. หน้า 265.

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยงานเอกสาร (Documentary Research) โดยการศึกษาค้นคว้าข้อมูล จาก คัมภีร์ซึ่งมีลำดับดังนี้ คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา มีพระไตรปิฎก อรรถกถาฎีกา พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539

1. ศึกษารวบรวมข้อมูลจาก เอกสารและตำราทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลจากเอกสาร ตำราทางวิชาการในเรื่องที่เกี่ยวกับอนุப்புพิภพภาพพร้อมทั้งศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากคัมภีร์ พระไตรปิฎก ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอนุப்புพิภพภาพในเรื่อง ทาน ศีล สวรรค์ นรกภูมิ และ เนกขัมมะ ดังที่ปรากฏในหนังสือพระไตรปิฎกและอรรถกถา ฎีกา

2. นำข้อมูลที่มาเรียบเรียงศึกษา บรรยายขยาย เสนอตรวจสอบความถูกต้องผลงานวิจัยตาม วัตถุประสงค์และปรึกษาอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ

3. นำข้อมูลที่ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแล้วนั้นแก้ไขปรับปรุงตามอาจารย์แนะนำ บรรยาย พรรณนาเสนอ เป็นวิทยานิพนธ์

ผลการวิจัย

1. **อนุப்புพิภพในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท** พบว่า อนุப்புพิภพพระธรรมเทศนาที่ พระพุทธองค์ทรงแสดงสูงขึ้นไปตามลำดับจากง่ายไปหายาก เพื่อปรับจิตใจผู้ฟังให้ประณีตยิ่งขึ้น จนพร้อมที่จะรับฟังและเข้าใจสัจธรรมอันลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป อนุப்புพิภพภาพจึงเป็นหัวใจสำคัญของการแสดงธรรมของ พระพุทธเจ้า เพื่อนำพาหมู่สัตว์จากความยึดติดในโลกียสุขไปสู่ความเข้าใจในสัจธรรมและนำไปสู่การหลุด พ้นจากทุกข์ในที่สุด จากการศึกษาานิยามและความหมายของอนุப்புพิภพภาพ อนุப்புพิภพภาพ หมายถึงเทศนาที่ พระพุทธเจ้าทรงแสดงไปตามลำดับประกอบด้วย ทานกถา สีสกถา สัตคากถา กามาทินวกถาและเนกขัม นิสังสกถา แก่เศรษฐีปตีผู้หนึ่ง ณ ที่สมควร เพื่อเตรียมจิตของผู้ฟังให้เป็นจิตที่เหมาะสมพร้อมมีความเข้าใจ ในพระธรรมและพร้อมที่จะรับฟังได้ลึกซึ้งในอริยสัจ 4 โดยเริ่มต้นการแสดงพระธรรมเทศนาเพื่อให้เกิด ความรู้ความเข้าใจอันนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ดังนี้พระพุทธองค์ จะทรงแสดงอนุப்புพิภพภาพ ตาม อรรถกถาของผู้ฟังโดยมีจุดประสงค์ให้จิตของผู้ฟังได้ฟังเป็นจิตควรอ่อนปราศจากนิวรณ์ จิตแจ่มใส สดชื่น เบิกบาน อนุப்புพิภพภาพเปรียบเสมือนแผนที่และเส้นทางที่ค่อยๆ นำทางผู้คนจากจุดเริ่มต้นที่มีความยึดติดใน โลก ไปสู่การเห็นความจริงของชีวิต การลดละกิเลส และในที่สุดก็พร้อมที่จะเข้าใจและปฏิบัติเพื่อความ หลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้อย่างมีขั้นตอนและเป็นระบบ อนุப்புพิภพภาพพระธรรมเทศนาที่พระพุทธองค์ทรง แสดงสูงขึ้นไปตามลำดับจากง่ายไปหายาก เพื่อปรับจิตใจผู้ฟังให้ประณีตยิ่งขึ้น จนพร้อมที่จะรับฟังและ เข้าใจสัจธรรมอันลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป อนุப்புพิภพภาพจึงเป็นหัวใจสำคัญของการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้า เพื่อ นำพาหมู่สัตว์จากความยึดติดในโลกียสุขไปสู่ความเข้าใจในสัจธรรมและนำไปสู่การหลุดพ้นจากทุกข์ใน ที่สุด พระธรรมคำสอนของพระพุทธองค์นั้น เป็นธรรมที่สุขุมลุ่มลึกยากแก่การที่จะศึกษาให้เข้าใจได้ใน เวลาอันเล็กน้อย หรืออ่านผ่านไปเพียงครั้งเดียวหรือสองครั้ง การที่จะเข้าถึงคำสอนของพระพุทธองค์ ผู้

ที่ใครศึกษาจึงจำเป็นต้อง มีศรัทธาและความเลื่อมใสที่จะฟัง มีฉันทะ คือความพอใจที่ได้ฟังมีวิริยะ คือความเพียรที่จะได้ฟังธรรมบ่อย ๆ เมื่อได้ศึกษาข้อปฏิบัติของพระศาสดาทำให้อวิชชาสิ้นไป จตจำและระลึกถึงคำสอนนั้นไว้เนื่อง ๆ อันจะเป็นเหตุให้เกิดความเลื่อมใส มีศรัทธาที่จะน้อมนำเอาพระธรรมคำสอนนั้นไปประพฤติเมื่อใช้ปัญญาใคร่ครวญพิจารณาตามพระธรรม ย่อมประจักษ์ลักษณะสภาพธรรมตามที่พระพุทธรองค์ทรงแสดงไว้ ครั้นพิจารณาสภาพธรรมตามความเป็นจริงแล้ว ย่อมเกิดความเบื่อหน่าย แสวงหาทางที่จะหลุดพ้นจากทุกข์ในวัฏฏะ เมื่อได้ปฏิบัติตามแนวทางที่พระภาคเจ้าทรงประทานไว้ ย่อมหลุดพ้นจากทุกข์ในวัฏฏะ สิ้นไปแห่งอาสวะ อานิสงส์ถึงบรรลุ มรรผล คือ พระนิพพาน

2. วิเคราะห์อนุพุทธานุภาพเพื่อการบรรลุธรรม พบว่า ทานกถา กล่าวถึงเรื่องของ ทาน หรือ การให้ การบริจาค โดยพรรณนาถึงคุณค่า อานิสงส์ และประโยชน์ของการให้ทาน ทานเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างที่ดีในพระพุทธศาสนา และเป็นจุดเริ่มต้นของ อนุพุทธานุภาพ ซึ่งเป็นลำดับการแสดงธรรมที่พระพุทธรองค์ทรงใช้เพื่อพอกอภัยยศของผู้ฟังให้หมดจดเป็นลำดับขั้น ก่อนที่จะทรงแสดงอริยสัจ 4 อันเป็นธรรมะสูงสุดเพื่อการบรรลุธรรม ทานจึงไม่ได้เป็นเพียงแค่การให้สิ่งของภายนอกเท่านั้น แต่เป็นการเริ่มต้นของการ ให้จิตใจ การสละออกซึ่งกิเลสอันเป็นเครื่องเศร้าหมอง และเป็นการวางรากฐานอันมั่นคงของความดีงามในจิตใจ เพื่อเตรียมความพร้อมที่จะก้าวไปสู่การปฏิบัติธรรมที่สูงขึ้น ศิลมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการบรรลุธรรม เพราะเป็นรากฐานอันมั่นคงของการปฏิบัติธรรมขั้นสูง ทั้งสมาธิและปัญญา ศิลจึงไม่ใช่เพียงแค่ข้อบังคับ แต่เป็น วิถีชีวิตที่บริสุทธิ์ เป็นเครื่องคุ้มครองกาย วาจา ใจ ให้ห่างไกลจากความชั่ว ทำให้จิตใจสงบเย็น ไม่เดือดร้อน และเป็นรากฐานอันสำคัญยิ่งของการพัฒนาสมาธิและปัญญา เพื่อการบรรลุธรรมสูงสุดคือนิพพานในที่สุด การรักษาศิลจึงเป็นการสร้างบุญบารมีที่ส่งผลโดยตรงต่อความก้าวหน้าในเส้นทางแห่งการปฏิบัติธรรม ลัดคกถา กล่าวถึงเรื่องของ สวรรค์ การพรรณนาถึงความสุข ความรื่นรมย์ และคุณวิเศษต่างๆ ของภพภูมิสวรรค์ ซึ่งเป็นผลมาจากการทำความดี มีทานและศิลเป็นพื้นฐาน ลัดคกถาเป็นหลักธรรมลำดับที่สามใน อนุพุทธานุภาพ ซึ่งเป็นลำดับการแสดงธรรมที่พระพุทธรองค์ทรงใช้เพื่อชำระจิตใจของผู้ฟังให้บริสุทธิ์เป็นลำดับขั้น ก่อนที่จะทรงแสดงอริยสัจ 4 อันเป็นธรรมะสูงสุดเพื่อการบรรลุธรรม ลัดคกถาจึงไม่ได้เป็นเพียงการบอกเล่าเรื่องราวของภพภูมิอันสุขสบาย แต่เป็นอุบายธรรมที่พระพุทธรองค์ทรงใช้เพื่อยกระดับจิตใจของผู้ฟังจากชั้นหยาบไปสู่ชั้นละเอียด เป็นแรงจูงใจให้ละบาป บำเพ็ญบุญ และเป็นพื้นฐานในการเสริมสร้างศรัทธาและปัญญา เพื่อให้จิตใจพร้อมที่จะน้อมรับอริยสัจ 4 และก้าวเข้าสู่การบรรลุธรรมสูงสุดคือนิพพาน การบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาคือการเข้าถึงนิพพาน ซึ่งเป็นการดับทุกข์ทั้งปวง การที่บุคคลจะบรรลุธรรมได้นั้น จำเป็นต้องละกิเลสทั้งหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตัณหา ซึ่งได้แก่ ความทะยานอยาก ความติดข้องในสิ่งต่าง ๆ กามาที่นวกถาจึงเป็นบันไดขั้นแรกที่สำคัญในการก้าวสู่การบรรลุธรรม เพราะเมื่อบุคคลได้พิจารณาเห็นโทษของกามอย่างถ่องแท้ด้วยปัญญา ก็จะทำให้เกิดความเบื่อหน่าย คลายความกำหนัดยินดีในกาม และมีความปรารถนาที่จะพ้นจากกาม เมื่อใจไม่ถูกครอบงำด้วยกาม ย่อมมีกำลังที่จะเจริญภาวนา อบรมปัญญาให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น เนกขัมมา นิสังสกถาเป็นหลักธรรมที่ช่วยเสริมสร้างกำลังใจและปัญญาในการละกาม เพื่อก้าวเข้าสู่การบรรลุธรรม

การที่บุคคลได้พิจารณาเห็นอานิสงส์อันยิ่งใหญ่ของการออกจากกาม ย่อมเกิดความเลื่อมใส ศรัทธา และมีความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติเพื่อการละวางกามให้ได้อย่างแท้จริง เมื่อใจเห็นคุณค่าของความสงบและความบริสุทธิ์ที่เกิดจากการออกจากกาม ย่อมมีพลังที่จะละกามสุขที่ไม่จีรังและหันมาเจริญสมาธิภาวนาและวิปัสสนาอันจะนำไปสู่ปัญญาแจ้งในอริยสัจ 4 และการบรรลุธรรมในที่สุด

ดังนั้น อนุப்புพิภกถาจึงเป็นกระบวนการอันแยบยลในการเตรียมจิตใจของบุคคลให้พร้อมสำหรับการบรรลุธรรม เป็นการวางรากฐานที่แข็งแกร่ง เพื่อให้การเจริญปัญญาดำเนินไปได้อย่างราบรื่น และนำไปสู่การหลุดพ้นจากทุกข์ในที่สุด

อภิปรายผล

1. อนุப்புพิภกถาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า "อนุப்புพิภกถา" คือแนวทางการแสดงธรรมที่มีลำดับขั้นตอน เป็นธรรมเทศนาอย่างค่อยเป็นค่อยไปตามลำดับความลึกซึ้ง เริ่มต้นจากเรื่องที่ไม่เข้าใจง่ายและใกล้ตัว เช่น ทาน ศิล และสวรรค์ แล้วค่อยนำผู้ฟังเข้าสู่การพิจารณาธรรมที่ลึกซึ้งมากขึ้น เช่น โทษของกาม และอานิสงส์ของเนกขัมมะ จนกระทั่งเข้าสู่การแสดงอริยสัจ 4 ซึ่งเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาและเป็นหนทางสู่การบรรลุธรรม กระบวนการนี้เป็นระบบการฝึกจิตใจให้เปิดรับสังขารธรรมโดยไม่ฝืนธรรมชาติของจิตผู้ฟัง แนวทางนี้สอดคล้องกับ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ที่ได้อธิบายว่า อนุப்புพิภกถานั้นเป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญมากในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยพระพุทธเจ้าทรงใช้ธรรมที่เหมาะสมกับระดับจิตของผู้ฟัง เพื่อเตรียมพื้นฐานจิตใจให้สงบและพร้อมรับธรรมะที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น เมื่อจิตสงบ ปราศจากนิวรณ์ ก็สามารถเข้าถึงอริยสัจ 4 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของการฟังธรรม นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับ กองบรรณาธิการวารสารมหาจุฬาริชาการ ที่ชี้ให้เห็นว่า การฟังธรรมที่ได้ผลจริงนั้น ต้องมีพื้นฐานของศรัทธา ฉันทะ วิริยะ และการใคร่ครวญพิจารณาด้วยปัญญา อันจะทำให้เกิดปัญญารู้แจ้งในธรรม ซึ่งตรงกับผลการวิจัยในครั้งนี้ที่ระบุว่าผู้ฟังที่มีพื้นฐานจิตใจเหมาะสม จะสามารถรับฟังและน้อมนำธรรมะไปปฏิบัติจนบรรลุผลนิพพานได้ อีกทั้งยังสอดคล้องกับ สุนทร บุญเกิด ที่ศึกษาธรรมวิธีการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้า และพบว่า การเทศนาโดยลำดับ หรืออนุப்புพิภกถาเป็นกลยุทธ์ที่ใช้ในการโน้มน้าวจิตใจของผู้ฟังอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการเตรียมใจให้เห็นความจริงของชีวิตก่อนที่จะนำเข้าสู่การรู้แจ้งอริยสัจ 4 ได้จริง ๆ โดยไม่ทำให้จิตตันทานหรือปฏิเสธธรรมะขั้นสูง

จากการศึกษาพบว่า อนุப்புพิภกถาไม่ได้เป็นเพียงการลำดับเรื่องในการเทศนาเท่านั้น แต่ยังเป็นกลวิธีทางจิตวิทยาเชิงพุทธที่ลึกซึ้ง มีความสอดคล้องกับพุทธจริยศาสตร์ในการฝึกจิต สลายอวิชชา และพัฒนาให้พร้อมต่อการรู้แจ้งธรรม ความเข้าใจในขั้นตอนของอนุப்புพิภกถายังเป็นแนวทางที่สามารถประยุกต์ใช้ในงานเผยแผ่และการฝึกอบรมจิตใจในยุคปัจจุบันได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ฟังที่ยังไม่เคยศึกษาธรรมะมาก่อน การเริ่มต้นด้วยเรื่องของทานและศีล จะช่วยเปิดใจให้เข้าถึงธรรมได้ง่ายขึ้น

กระบวนการที่พระพุทธองค์ทรงใช้ในการแสดงอนุพุทธิกถานั้น แสดงถึงความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในธรรมชาติของจิตใจมนุษย์ ว่าจิตใจไม่สามารถเปิดรับความจริงอันลึกซึ้งได้ทันที จึงต้องมีการฝึกและเตรียมความพร้อม ด้วยธรรมเบื้องต้นที่สอดคล้องกับความสนใจของผู้ฟัง แล้วจึงยกระดับความคิดและจิตใจไปสู่ธรรมะขั้นสูงสุด ด้วยเหตุนี้ อนุพุทธิกถาจึงเป็นทั้ง "หนทาง" และ "พาหนะ" ในการนำผู้ฟังไปสู่ความเข้าใจธรรม และสามารถปฏิบัติเพื่อบรรลุธรรมได้อย่างแท้จริง

2. วิเคราะห์อนุพุทธิกถาเพื่อการบรรลุธรรม พบว่า อนุพุทธิกถา เป็นหลักธรรมที่มีความสำคัญยิ่งในการอบรมและขัดเกลาจิตใจของผู้ฟังให้ค่อย ๆ พัฒนาไปสู่จุดสูงสุดแห่งการบรรลุธรรม กล่าวคือ การเข้าถึงอริยสัจ 4 และการดับทุกข์โดยสิ้นเชิง การแสดงธรรมตามลำดับนี้มีใช้เพียงแค่ลำดับของเนื้อหา แต่เป็นระบบการเปลี่ยนแปลงภายในของจิตที่ออกแบบอย่างแยบคายโดยพระพุทธเจ้า ทรงใช้ธรรมเบื้องต้นค่อย ๆ ปรับจิตให้สะอาด บริสุทธิ์ พร้อมรับธรรมะที่ลึกซึ้ง และนำไปสู่ความหลุดพ้นได้จริง เริ่มจาก ทานกถา ที่แสดงถึงความสำคัญของการให้ การบริจาคเป็นการลดละความยึดติดในวัตถุภายนอก และสร้างรากฐานทางจิตใจให้พร้อมสำหรับการเสียสละในระดับที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น การให้มิใช่เพียงการให้ทรัพย์สินเท่านั้น แต่เป็นการเปิดใจ เป็นการเริ่มต้นฝึกสละอึดติด ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้มุ่งบรรลุธรรม ทั้งนี้ สอดคล้องกับงานของ พระมหาอำนาจ พลปัญญา ที่กล่าวว่า "การให้ทานเป็นบันไดขั้นแรกที่ผู้ปฏิบัติธรรมพึงเดิน เพราะการให้ช่วยเปิดประตูแห่งจิตใจให้พร้อมรับคุณธรรมชั้นสูงยิ่ง" ศิลกถา แสดงให้เห็นว่า ศิลปะใช้ข้อบังคับทางศาสนา หากแต่เป็นเครื่องมือในการปรับพฤติกรรม กาย วาจา ใจ ให้สงบ เย็น เป็นระเบียบ จิตใจที่รักษาดีลุ่มไม่วุ่นวาย ไม่ฟุ้งซ่าน เป็นจิตที่เหมาะสมต่อการเจริญสมาธิและปัญญา เพื่อก้าวไปสู่การบรรลุธรรมในลำดับต่อไป งานของ พระราชวรมณี (ป.อ. ปยุตฺโต) ชี้ชัดว่า "ศิลปะคือเครื่องชำระพื้นฐานแห่งชีวิตให้สะอาด เป็นเกราะป้องกันจิตจากอกุศลกรรม และเป็นรากฐานของสมาธิและปัญญา" ในลำดับถัดมา สัตคกถา กล่าวถึงความสุขในสวรรค์ ซึ่งเป็นผลของการทำความดี เป็นการยกจิตให้เห็นว่า ความดีมีผล ความดีนำสุข นำรื่นรมย์ เพื่อจูงใจให้ผู้ฟังละบาป บำเพ็ญบุญ แม้ว่าสวรรค์จะยังเป็นสุขแบบโลกีย์ แต่เป็นเครื่องมือที่ช่วยเปลี่ยนแนวคิดจากการแสวงหาความสุขทางโลก ไปสู่การเข้าใจความสุขที่แท้จริง สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุมาลี ธรรมสโรช ที่ระบุว่า "การพรรณนาสวรรค์เป็นการจูงใจอย่างแยบคาย เป็นกลยุทธ์ที่พระพุทธองค์ทรงใช้เพื่อผลักดันให้ผู้ฟังมีความหวังและเห็นคุณค่าของการทำความดีอย่างต่อเนื่อง"

จากนั้นจึงเข้าสู่ กามาทีนวกถา ซึ่งเป็นหัวใจของการเปลี่ยนจิตจากชั้นหยาบไปสู่ชั้นละเอียด กล่าวคือ การพิจารณาโทษของกามตัณหา เป็นขั้นตอนสำคัญที่ผู้ปฏิบัติธรรมจะต้องผ่านพ้นให้ได้ การเข้าใจความทุกข์ที่แฝงในความใคร่ ความทะยานอยาก เป็นกุญแจสำคัญที่นำไปสู่การเบื่อหน่าย คลายความยึดมั่น และแสวงหาทางออกจากความยึดติดนั้นได้ เป็นการปลดเปลื้องภาระในใจเพื่อเดินทางต่อไปสู่เนกขัมมะ เนกขัมมานิสังสกถา จึงเป็นหลักธรรมที่เสริมแรงใจ เสริมศรัทธา และสร้างความแน่วแน่ให้ผู้ปฏิบัติเห็นว่าความสงบจากการออกจากกามนั้นมีคุณค่ายิ่งกว่าความสุขทางโลก เป็นการยกระดับความเข้าใจในธรรมะขึ้นไปอีกขั้น เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการเจริญวิปัสสนาและการบรรลุธรรมในที่สุด จิตที่

เห็นอานิสงส์ของเนกขัมมะจะมีความมั่นคงและกล้าหาญพอที่จะเดินไปสู่การสละละทุกอย่างเพื่อความหลุดพ้น

กล่าวโดยสรุป กระบวนการของอนุพุพิกถาทิ้งห้าเรื่องนี้มีใช้เพียงลำดับของเนื้อหาธรรมะเท่านั้น หากแต่เป็นกระบวนการฝึกจิต ฝึกใจ ที่ทรงพลังและเป็นระบบ เป็นวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงออกแบบมาอย่างเรียบง่าย เพื่อให้ผู้ฟังสามารถพัฒนาจิตของตนได้อย่างมั่นคงและปลอดภัย จากเบื้องต้นถึงเบื้องปลาย จนกระทั่งสามารถเข้าถึงธรรมะสูงสุด นั่นคือ อริยสัจ 4 และบรรลุประนิพพาน อนุพุพิกถาจึงเป็นทั้งแผนที่และสะพานสู่ความหลุดพ้น เป็นทั้งกระบวนการฟอกจิตและเสริมกำลังใจ เหมาะสำหรับผู้เริ่มต้นปฏิบัติธรรม และผู้ที่มีพื้นฐานอยู่แล้วแต่ยังไม่อาจก้าวข้ามตมหาได้ ความเป็นลำดับขั้นและความเหมาะสมต่ออรรถาธิบายของผู้ฟัง แสดงถึงพระปัญญาคุณอันล้ำลึกของพระพุทธเจ้า ที่ทรงเข้าใจธรรมชาติของจิตมนุษย์อย่างแท้จริง และทรงสอนธรรมให้เข้าถึงจิตของผู้ฟังอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

บทสรุป

อนุพุพิกถา ธรรมะที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงอย่างเป็นลำดับ มีขั้นตอน เรียงจากหยาบไปหาละเอียด เพื่อให้ผู้ฟังค่อย ๆ ซึมซับ เข้าใจ และพร้อมสำหรับการเข้าถึงธรรมชั้นสูงสุด กล่าวคือ นิพพาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งใช้เป็นแนวทางในการแสดงธรรมแก่คฤหัสถ์หรือผู้เริ่มต้นฝึกตน ซึ่งยังไม่เข้าใจหลักธรรมลึกซึ้ง การแสดงธรรมลักษณะนี้จึงเหมาะสมกับจริตนิสัยของผู้ฟังที่ยังไม่พร้อมต่อการฟังธรรมลึกซึ้ง ในทันทีองค์ประกอบของอนุพุพิกถานั้นประกอบด้วยธรรม 5 ลำดับ ได้แก่ (1) ทานกถา การให้ทาน (2) สีลกถา การรักษาศีล (3) สัตคกถา การกล่าวถึงผลแห่งบุญและการไปเกิดในสวรรค์ (4) อาทีนวกถา ความโทษของกาม (5) เนกขัมมานิสังสกถา อานิสงส์ของการออกจากกาม และในที่สุด (6) แสดงอริยสัจจ์ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค อันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาการแสดงอนุพุพิกถานั้นมีเป้าหมายเพื่อปรับพื้นฐานทางจิตใจของผู้ฟังให้พร้อมต่อการรับรู้ธรรมะชั้นสูง เริ่มจากสิ่งที่เข้าใจง่ายใกล้ตัว เช่น การให้ทานแล้วค่อย ๆ ขยับไปสู่การกล่าวถึงศีล ซึ่งเป็นพื้นฐานของศีลธรรมในสังคม จากนั้นกล่าวถึงสวรรค์เป็นกำลังใจ กระตุ้นให้ทำความดี และเมื่อผู้ฟังเกิดความเลื่อมใสและศรัทธาในผลแห่งกรรมดีแล้ว จึงแสดงความโทษของกาม และอานิสงส์ของการออกจากกาม ซึ่งทำให้เกิดแรงบันดาลใจในการแสวงหาความหลุดพ้นทางจิตใจ เมื่อถึงจุดที่จิตใจผู้ฟังบริสุทธิ์พร้อมแล้ว พระพุทธเจ้าจึงแสดงอริยสัจ 4 เป็นที่สุด ซึ่งเป็นธรรมะที่ทำให้เกิดดวงตาเห็นธรรม (ธรรมจักขุ) จากพุทธประวัติ เช่น กรณีท่านยสกุลบุตร หรือพระอัญญาโกณฑัญญะ ก็ล้วนได้รับฟังอนุพุพิกถาก่อน แล้วจึงได้บรรลุธรรมเบื้องต้น กล่าวคือ โสดาปัตติผล หรือแม้ในบางกรณีอาจถึงอรหัตผล แสดงให้เห็นว่าอนุพุพิกถานั้นเป็นกระบวนการทางจิตวิญญาณที่พระพุทธเจ้าทรงวางไว้ด้วยพระปรีชาญาณ เพื่อให้ผู้ฟังได้รับการเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป และนำไปสู่การบรรลุธรรมได้อย่างมั่นคง ดังนั้น อนุพุพิกถาจึงมีใช้เพียงลำดับการเทศนาเท่านั้น แต่เป็นกลวิธีแห่งการขัดเกลากิเลสของปุถุชนให้ละจากกาม พัฒนาไปสู่การมีศีล สมาธิ และปัญญา เป็นทางสายกลาง

ที่นำไปสู่การดับทุกข์อย่างยั่งยืน และเป็นตัวอย่างของพระเมตตาและพระปรีชาญาณของพระพุทธองค์ที่ทรงรู้จักจริตของสัตว์โลกอย่างลึกซึ้ง.

ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอแนะในการนำข้อมูลไปใช้

ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นเพียงการศึกษาด้านเอกสารเป็นหลัก โดยเป็นการค้นหาข้อมูลจากคัมภีร์และงานวิชาการอื่น ๆ มาเรียบเรียงแล้วนำเสนอเป็นแนวทาง ยังขาดการวัดผลจากการปฏิบัติอันสืบเนื่องมาจากการศึกษาจากเอกสารนี้ ฉะนั้น ผู้ที่สนใจในการปฏิบัติธรรมสามารถนำเอาเนื้อหาสาระจากสารนิพนธ์นี้ไปเป็นแนวทางในการประพฤติวัตรปฏิบัติธรรมสืบไป

อนุပ္พพิททา ไม่ได้เป็นเพียงหลักธรรมที่แสดงเพื่อการบรรลุธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็น แนวทางปฏิบัติธรรมที่เป็นระบบและเป็นขั้นเป็นตอน ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันของผู้ที่มุ่งมั่นจะพัฒนาตนเองไปสู่ความหลุดพ้น การปฏิบัติธรรมตามแนวทางอนุပ္พพิททาเป็นการวางรากฐานที่มั่นคง ทำให้การพัฒนาจิตใจเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน อนุပ္พพิททาจึงเป็น แผนที่ สำหรับผู้ปฏิบัติธรรม ที่ชี้ให้เห็นถึงขั้นตอนที่ควรดำเนินไป การเริ่มต้นจากการสร้างคุณงามความดีเบื้องต้น (ทานศีล) เพื่อสร้างพื้นฐานจิตใจที่มั่นคง จากนั้นจึงค่อยๆ พิจารณาเห็นโทษของสิ่งยึดติดทางโลก (กามาทีนวะ) และสุดท้ายจึงมุ่งสู่การฝึกฝนจิตใจเพื่อความหลุดพ้นจากกิเลส (เนกขัมมานิสังสะ) การดำเนินตามอนุပ္พพิททาอย่างต่อเนื่องจะช่วยให้การปฏิบัติธรรมเป็นไปอย่างถูกต้อง นำไปสู่ความสงบสุขภายใน และในที่สุดก็สามารถบรรลุธรรมได้ตามลำดับขั้น

2) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

อนุပ္พพิททาเป็นแนวทางการสอนที่ลึกซึ้งและเป็นขั้นเป็นตอน สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นการรอบนโยบายเพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และสุขภาวะทางจิตใจในระดับบุคคลและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากพิจารณาถึงหลักการของอนุပ္พพิททา สามารถนำมาเสนอเป็นนโยบายดังนี้

1. นโยบายส่งเสริม "ทาน" (การให้) เพื่อสร้างสังคมแห่งการแบ่งปันการปลูกฝังจิตสำนึกในการให้ การแบ่งปัน และการช่วยเหลือผู้อื่น เป็นรากฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข นโยบายควรเน้นการสร้างโอกาสและช่องทางที่หลากหลายให้ประชาชนได้ฝึกฝนการให้ทานในรูปแบบต่าง ๆ ข้อเสนอเชิงนโยบาย ส่งเสริมโครงการจิตอาสาและการบริจาค: ภาครัฐควรสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้เกิดโครงการจิตอาสาในรูปแบบต่างๆ รวมถึงการบริจาคสิ่งของ เงินทุน หรือความรู้ความสามารถ โดยอาจมีกลไกการยกย่องเชิดชู หรือมาตรการทางภาษีเพื่อจูงใจ บุรณาการการให้ทานในหลักสูตรการศึกษา พัฒนาหลักสูตรที่สอดแทรกแนวคิดเรื่องการให้ การแบ่งปัน และความรับผิดชอบต่อสังคม ตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงอุดมศึกษา ผ่านกิจกรรมภาคปฏิบัติและกรณีศึกษารณรงค์และสร้างความตระหนักรู้ จัด

กิจกรรมรณรงค์เพื่อสร้างความเข้าใจถึงคุณค่าและอันิสงส์ของการให้ทาน ทั้งในระดับบุคคลและสังคม ผ่านสื่อสาธารณะทุกรูปแบบ

2. นโยบายส่งเสริม "ศีล" (วินัยและความประพฤติ) เพื่อสร้างสังคมมีระเบียบการรักษาศีล เป็นการสร้างระเบียบวินัยในชีวิตส่วนตัว และเป็นรากฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคม นโยบายควรมุ่งเน้นการส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักศีลธรรมขั้นพื้นฐาน เพื่อลดปัญหาอาชญากรรมและความขัดแย้ง ข้อเสนอเชิงนโยบาย ส่งเสริมการปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบวินัย บังคับใช้กฎหมายอย่างเป็นธรรมและโปร่งใส เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในการรักษาภักดีคาของสังคม ปกป้องศีลธรรมผ่านสถาบันครอบครัวและชุมชน: สนับสนุนบทบาทของสถาบันครอบครัว ชุมชน และศาสนา ในการอบรมสั่งสอนเรื่องคุณธรรม จริยธรรม และการรักษาศีล จัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในหน่วยงานภาครัฐและเอกชน: สนับสนุนให้องค์กรต่าง ๆ จัดกิจกรรมหรือโครงการที่ส่งเสริมการมีศีลธรรม จริยธรรม และความซื่อสัตย์สุจริตในการทำงาน

3. นโยบายส่งเสริมการใคร่ครวญ "สัตตะ" (ผลของกรรมดี) และ "กามาทีนวะ" (โทษของกาม) เพื่อพัฒนาปัญญาเบื้องต้นการเห็นผลของการกระทำดี (สัตตะ) และการตระหนักถึงโทษของกามคุณ (กามาทีนวะ) เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาปัญญาที่ลึกซึ้งขึ้น นโยบายควรส่งเสริมการใคร่ครวญถึงความจริงของชีวิตและผลของการกระทำ ข้อเสนอเชิงนโยบายจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ธรรมะและการปฏิบัติสมาธิ: สนับสนุนการจัดคอร์สปฏิบัติธรรม สัมมนาธรรมะ และการบรรยายธรรมะในรูปแบบที่เข้าถึงง่ายและเหมาะสมกับคนทุกเพศทุกวัย เพื่อให้ประชาชนมีโอกาสเรียนรู้หลักธรรมและฝึกฝนจิตใจ รณรงค์การใช้ชีวิตอย่างมีสติและพอเพียง ส่งเสริมแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและการใช้ชีวิตอย่างไม่ประมาท เพื่อให้ประชาชนเห็นคุณค่าของความสงบสุขจากการลดความอยากได้อยากมีสร้างพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้: จัดตั้งศูนย์หรือพื้นที่สำหรับให้ประชาชนได้มาแลกเปลี่ยนประสบการณ์การปฏิบัติธรรมและการใคร่ครวญถึงสังขารชีวิต

4. นโยบายส่งเสริม "เนกขัมมานิสังสะ" (อันิสงส์ของการออกจากกาม) เพื่อการพัฒนาจิตวิญญาณอย่างยั่งยืน การเข้าใจอันิสงส์ของการออกจากกาม หรือการละกิเลส เป็นเป้าหมายสูงสุดของการปฏิบัติธรรม นโยบายควรมุ่งเน้นการสนับสนุนให้ประชาชนสามารถเข้าถึงการปฏิบัติธรรมขั้นสูง เพื่อการพัฒนาจิตวิญญาณอย่างยั่งยืน ข้อเสนอเชิงนโยบาย สนับสนุนการศึกษาธรรมะเชิงลึกและการวิปัสสนา ส่งเสริมการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและแนวทางการปฏิบัติธรรมที่นำไปสู่การดับทุกข์ พร้อมทั้งสนับสนุนให้มีการเผยแพร่ความรู้เหล่านี้อย่างกว้างขวาง พัฒนาแหล่งเรียนรู้และปฏิบัติธรรม สนับสนุนการพัฒนาและบำรุงรักษาสถานที่ปฏิบัติธรรมต่างๆ ให้มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการฝึกฝนจิตใจอย่างสงบ ส่งเสริมบทบาทของพระสงฆ์และนักบวช: สนับสนุนให้พระสงฆ์และนักบวชที่มีความรู้ความสามารถได้เผยแพร่พระธรรมคำสั่งสอนอย่างต่อเนื่อง และเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิต

3) ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

หากมีการศึกษาในเรื่องเดียวกันนี้ ผู้ศึกษาควรที่จะศึกษาในเชิงความสัมพันธ์หรือความเกี่ยวข้องกับหลักธรรมอื่น ๆ ในประเด็นดังต่อไปนี้

1. การบรรลุธรรมด้วยการเจริญวิปัสสนาภาวนาสติปัฏฐานสี่
2. การบรรลุธรรมโยนิโสมนสิการ กับการเจริญอริยมรรคมีองค์ 8
3. การบรรลุธรรมในโพธิปักขิยธรรม 37 ประการเพื่อปรินิพพาน

เอกสารอ้างอิง

กองบรรณาธิการวารสารมหาจุฬาราชการ. (2561). "แนวทางการอบรมจิตในพุทธศาสนาเถรวาท".

วารสารมหาจุฬาราชการ. 5(1),

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 23. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาอำนาจ พลปัญญา. (2556). **อนุปฺพพิภทา: การเทศนาอย่างเป็นลำดับเพื่อการบรรลุธรรม**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระราชวรมนี (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 23. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2500**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม. 2506.

สุนทร บุญเกิด. (2552). **การแสดงธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาเถรวาท**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.

สุมาลี ธรรมสโรช. (2561). **การใช้อนุปฺพพิภทาในงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคปัจจุบัน**. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต**. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.